

עלון 103 – חשון 2 תשפב" **מהות חודש חשון ונפלאות הבריאה הפטריות והכמהין**

אבימלך מלך פלשתים שארצו היא מארץ ישראל ונאמר עליו רק מערי העמים האלה אשר יהוה אלהיה נתן לה נחלה לא תחיה כל נשמה).

ההתחדשות שהתקלקלה בחטא ירבעם

חודש חשון הוא חודש ההתחדשות, זמן הסתיו בו מתחיל תהליך ההכנה להתחדשות הטבע, בו מתחילים את זמן החורף כזמן התעלות לאחר מועדי תשרי, עם זאת מבואר בשם משמואל (פרשת בראשית) שכתוב בירבעם (מלכים א' י"ב) שעשה את החג במרחשון בחודש אשר בדא מלבו.

וביאר, שמלכות ישראל היא דוגמת הירח שמתחדש בכל חודש, וכמו שהירח נקרא "הודש" על שם ההתחדשות, כך מלכות ישראל מתחדשת תמיד בתשוקה חדשה לה' והקשר אל ה' היה חביב עליהם כשעה ראשונה, והכח הזה היה מתגלה במיוחד אצל דוד המלך המתרפק בכל יום באהבה בשירות ותשבחות, וכמובא בפרקי היכלות שעדיין דוד המלך אומר בכל יום שירות ותשבחות שלא שמעתן אוזן מעולם. וכאשר ניטלה מלכות עשרת השבטים מזרע דוד ניתנה המלכות לזרע יוסף הצדיק יסוד עולם, והוא נקרא "חיי" במידה שנקראת "מקור מים חיים", ולעומת מדתו של דוד שנקראת באר מים חיים. אך ירבעם קלקל מדת ההתחדשות שבו, וחדש התחדשות רעה, וזה החודש אשר בדא מלבו. וביאר דברי המדרש (שמות רבה פ"א) "בה' בְּגֵדוֹ בִּי בְּנִים זָרִים יִלְדוּ עִתָּהּ יֹאכְלֶם הַדָּשׁ אֶת הַלְקִיָּהִם" (הושע ה',) כי ישראל במצרים כשמת יוסף הפרו ברית מילה, וע"כ בני זרים ילדו עתה יאכלם חודש את חלקיהם מלך חדש שנאמר (שמות א' ח') וַיִּקֶם מֶלֶךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף, וביאר, שבשביל שקלקלו מדתו של יוסף מדת ההתחדשות ע"כ לקחו המצרים את כח ההתחדשות מישראל ובכח זה חידשו עליהם גזירות יע"ש. וכמו כן נוכל לומר דבחסא ירבעם שקלקל מדת ההתחדשות נטלו אומות העולם כח ההתחדשות מישראל והגלונו מארצנו ותמיד הם גוזרים עלינו גזירות רעות וגזירות חדשות.

והביא בשם רבי מנחם מנדל מרימינוב זיע"א, שכל הגזירות הרעות המתחדשות על ישראל רח"ל וכל המסים וארנוניות שמוצאים דמי ישראל מתחילים תמיד בחודש מרחשון. וביאר הדברים, שכיון שעל החודש זה נאמר "החודש אשר בדא מלבו", בעונותינו הרבים נהפכה התחדשות חודש זה להם, וכתב: "נראה שיש תיקון לזה ע"י ההתחדשות שבישראל בעת הזאת שקובעין שעורים תמידים כסדרם ללמוד וללמד, איש ואיש, חבורה וחבורה, ההתחדשות הזאת מוציאה מתחת ידיהם את כח ההתחדשות, אמן כ"ד". מבואר מדבריו שחודש חשון הוא חודש שמסוגל להתחדשות, והיה קלוקל להתחדשות זו מכח חטא ירבעם שחידש התחדשות בשביל חטא, ובגלל זה נעשה קלוקל במעלת החודש, ויש עבודה לתקן את קלוקל ירבעם על ידי התחדשות בתורה.

מר מלשון חשיבות ואדנות - תיקון למרירות של מרחשון

והנה, נראה לפרש את מילת מר מלשון חשיבות, מלשון אדון.

דבר המערכת

ב"ה שמורינו נרפא מהקורונה. נבקש להמשיך ולהתפלל לרפואתו השלימה - שמו לתפילה רבי - יואל בן לאה בתושח"י.

בגליונות קודמים הבאנו כמה מעניני נפלאות הבריאה, והיו שספרו על התועלת שהיתה להם מהדברים, לכן אי"ה נביא עוד דברים מנפלאות הבריאה שראוי ללמוד אותם כדי להכיר עוד ועוד בכל פרט שבבריאה, ללמוד את גדלות מעשי בורא העולם שבראו בחדש ככתוב (תהלים פט ג) "כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם יִקְדָּה יִבְנֶה שָׁמַיִם תִּכְנֶן אֱמוּנָתְךָ בְּהֵם", ובחכמה, כמו שתרגם התרגום ירושלמי את המילה (בראשית א א) "בראשית ברא" "בהוכמא ברא", וכדברי הרמב"ם (יסודי התורה פרק ד) שהתבוננות בחכמה המתגלה בבריאה מביאה לאהבת ה'! והנה הכרת נושא הפטריות, מלבד החכמה האלוקית המתגלה גם בהם, יש בזה חשיבות גדולה לכמה וכמה ענייני הלכה חשובים, שהבנת מהותם מאפשרת את קביעת ההלכה בנושאים שונים, ובגליון זה הבאנו מעט בנושא חשוב זה.

משמעות חודש חשון

שם החודש חשון – ונקרא גם מר חשון.

מר - חשון - מאורעות ומרים.

יש מפרשים את תוספת המילה "מר", מלשון מרירות וכמה סיבות לזה:

1. החודש הזה הוא יחידי שכולו ימי חולין ואין בו שום חג.
2. מר בגלל המבול שהיה בו, שהתחיל לשיטת רבי אליעזר בי"ז בו ונסתיים שנה לאחר מכן בכ"ז בו. ומר הוא גם לשון מים ככתוב (ישעיה מ, טו) "הֵן גוֹיִם בְּמַר מְדַלִּי וְכִשְׁחָק מֵאֲזִנִּים נְהָשְׁבוּ הֵן אֵיִם בְּדָק יְפוֹל".
3. בגלל חטא ירבעם בן נבט שקבע חג בחודש זה נגזרו ר"ל הרבה גזרות על עם ישראל (בני יששכר).
4. אחרים פירשו בגלל מות צדיקים בחודש זה כמו רחל אמנו - בי"א בו. הרא"ש ב"ט בו. ובדורינו כמה גדולים מפורסמים שהיו סמל לתקופה כמו הגר"ע יוסף בגי. החזון איש ב"ט הגרא"מ שך ב"ט בו.

מובא בקדמונים שנהגו לא לישא אשה בחודש חשון, מפני שאינו זמן טוב. ובהמשך נרחיב בזה אי"ה. גם הגימטריא של ימרי הוא יעמלקי ושל יהושון הוא יהשמן. בזמננו היו עוד מאורעות לא טובים בחשון השייכים לארץ ישראל עליה קוראים בקריאת התורה שבפרשיות שבחודש חשון.

בשנת תשנ"ב בחודש חשון היתה ועידת שלום בספרד שנכתפה על ישראל על ידי ארצות הברית והסתיימה ללא שום תוצאות. (ראה בחיבורנו **ועידת השלום במדריד**). בשנת תשנ"ד בכ"ב חשון היתה חתימת הסכם שלום עם ירדן. (ראה בארוכה בחיבורינו "שלום שלום ואין שלום") ובשנת תשנ"ה בכ"ב חשון נרצח רה"מ י. רבין, יתכן כעונש על זלזול בארץ ישראל בזמן הסכם השלום באוסלו ובירדן. (וראה רשב"ם בפרשת העקידה המבאר שהקב"ה קנטר וציער את אברהם בעקידת יצחק על שעשה עשה ברית עם

עלון 103 - מהות חודש חשון ונפלאות הבריאה הפטריות והכמהין חשון 2 תשפב'

בקשת גשמים לפי ארץ ישראל, והזכרת גשמים בז' במרחשון לפי עולי הרגל לבלל. כיום בארץ ישראל מתחילים לבקש על הגשמים בז' מרחשון, כתקנת חז"ל שהיה מזמן המקדש, שתקנו שלא לבקש על הגשמים עד י"ד יום מהחג שיעור הזמן שיבוא אחרון שבישראל לבלל לנהר פרת.

ויש להתבונן למה עושים לפי עולי בבל, מה זה שייך אלינו, הרי שיבנה ביהמ"ק לא תהיה הדרך ארוכה כמו פעם, וההגעה לחז"ל תהיה בזמן קצר? כנראה שנשארה התקנה בכדי לזכור את בית המקדש ועליה לרגל. ואולי יש כאן מסר נוסף, עליה ברגלים היתה האופן לזכות באור ה' הנשפע במועדים בבית ה' ולקחת ממנו לכל השנה, כך היו מגיעים דרי חוץ לארץ מבבל הרחוקה ולוקחים עמם מאור ה' ממה שאבדו במקדש, הזכרת הגשמים בזמננו בצמידות לזמן ההגעה לרגל משמשת לנו תזכורת, להזכיר לנו לקחת אתנו את כל מה שאספנו במועדים, להעביר את זה לכל ימות השנה כולה.

והנה, מה שמזכירים את הגשמים בכל העולם משמיני עצרת מובן שהולכים אחרי ארץ ישראל, וגם שהגשמים באים לעולם אחרי ארץ ישראל, כמו שאמרו חז"ל (תענית י, א).

אמנם תמוה מאוד, מה שבקשת הגשם בחז"ל היא ששים יום אחר תחילת התקופה שזה נקבע לפי בבל, ובאמת כבר הראשונים (בתענית י, א) האריכו בזה מאוד, והיו שסברו שמתחילים לבקש בז' במרחשון. אמנם להלכה כיום בחז"ל מבקשים לפי בבל. ונראה שיש כאן מסר שמיימי ששם היה מקום התורה, ושם התחבר התלמוד בבלי, לכן נקבע הגשם לפי זה, לזכור את חשיבותה של תורת בבל.

נפלאות הבריאה – הפטריות והכמהין

הפטריות:

300,000 מיני פטריות קיימות בעולם, הפטריות המוכרות, הן; הגדלות על גבי הקרקע ובדרך כלל הן מופיעות בצורת רגל או בצורות שונות כביצה וכמשולש ככובע ועוד. בהן מינים רבים כמו פטריות מאכל ויש בהן רעילות ויש שיוצרות הזיות, ישנם פטריות עובש ויש פטריות היוצרות מחלות עור וציפורניים, ואלו הן פטריות מיקרוסקופיות. ואוויר העולם מלא בנבגים שאלו כמו הזרעים בצומח שמהם מתפתחים פטריות ויש שהם מזיקות כמו החיידקים. ויש פטריות התורמות רבות לעולם; בתור מזון ורפואה.

הכמהין:

ויש בטבע עוד מין הדומה בתכונתו לפטריות, אלו הכמהין הגדלים בתוך האדמה, וצריך לחפור כדי להוציא אותם, וכיוון שיש בהן ערך תזונתי גבוה ישנם בעלי חיים חופרים למצוא אותם ולאוכלם במיוחד אלו שנחנו בחוש ריח חזק שמכירים בהם.

גידולם מיוחד בכך בשונה מהפטריות שהם משותפים בגידולם עם צמחים (בתהליך המכונה "סמביוזה") הם מעניקים לצמח מזון והצמח מעניק להם אנרגיה, הכמהין שבארץ מכונים בשם "שמשון", וישנם מינים שונים כמו "שמשון יושב" "שמשון קהירי" ועוד.

השוני בין הפטריות

והכמהין לשאר הצמחים

חז"ל ביארו את ההבדל בין הצמח לפטריות שמשום כך דיניה שונים, כך: אמנם הם גדלים מן האדמה ויש להם שורשים באדמה אך גידולם אינו מהקרקע אלא שהפטריות יונקות מהאוויר ולא מהאדמה (עין ברכות מ, ב - נדרים נה, ב), מאידך בעיני בשר אנו רואים שהם גדלות ומחוברות באדמה, וגם בהלכות שבת מבואר שהעוקר פטריה מגידולה חייב על מלאכת קוצר, הרי שיש לזה דין מחובר לאדמה.

הנה, בבני יששכר מבאר שהחודשים הראשונים של תחילת השנה מתייחסים כנגד בני רחל שהיא עקרת הבית, ולכן חנוכות המקדש שייכות לחודשים אלו. תשרי הוא החודש שכנגד אפרים בו היתה חנוכת הבית הראשון, ובכסלו שהוא חודשו של בנימין היתה חנוכת המזבח של החשמונאים, וזה מרומז בכתוב (תהלים פ, ג) "לפני אֲפְרַיִם וּבְנֵימִן וּמְנַשֶׁה עוֹרְרָה אֶת גְּבוּרַתָּךְ וּלְכָה לִישַׁעְתָּה לְנוּ", שנזכר בנימין באמצע בין אפרים ומנשה, וחנוכת הבית השלישי במהרה בימינו תהיה בחשון - חודשו של מנשה. ואם כן הוא יהיה מרחשון אדון וחשוב לחודשים שבו יבנה המקדש.

והנה בתקופה האחרונה, אירעו מאורעות המורים על שינוי מעמדו של החודש לטובה, אף בעבר היה יותר "מור" מלשון מרירות, וכעת הוא "מור" מלשון אדנות.

ואף שמובא בקדמונים שנהגו לא לשאת אישה בחודש זה, בדורינו שיש מחסור במקומות לערוך נישואין הקלו בזה, ונראה שאין זה רק ענין הטכני שהקילו בזה, אלא יש לראות בזה גם סימן לקירוב אחרית הימים שהרי הנביא ירמיה בישר שסימני הגאולה ריבוי חתונות בעם ישראל ככתוב (ירמיהו לג' י, יא) "כֹּה אָמַר ה' עוֹד יִשְׁמַע בְּמָקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר אָתֶם אָמַרְתֶּם חָרֵב הוּא מְאִיץ אָדָם וּמְאִיץ בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחַצוֹת יְרוּשָׁלַם הַנְּשָׁמוֹת מְאִיץ אָדָם וּמְאִיץ יוֹשֵׁב וּמְאִיץ בְּהֵמָה. קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה קוֹל הַתֵּן וְקוֹל כְּלָה קוֹל אֲמָרִים הוֹדוּ אֶת ה' צְבָאוֹת כִּי טוֹב ה' כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ מִבְּאֵים תוֹדָה בֵּית ה' כִּי אֲשִׁיב אֶת שְׁבוֹת הָאָרֶץ בְּכָרְאשְׁנָה אָמַר ה'". וזה מראה כאילו החודש נתקן ממה שהיה.

גם פטירת רחל יש בה סימן כפול - עצב ושמחה, ככתוב מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה - וישבו בניס לגבולם. ויעקב אחר קבורת רחל הלך למגדל עדר ופירש תרגום יונתן מקום שבו עתיד להתגלות מלך המשיח.

הצהרת בלפור בחודש חשון

בי"ז חשון תרע"ח היתה הצהרת בלפור, שהיא התחלת שינוי המצב שסייע לכך שארץ ישראל מיושבת ביהודים, (והגימטריא של המילים הללו היא 1018 דומה לגימטריא של המילים עלות השחר 1019).

גדולי ישראל ראו בהצהרת בלפור דבר חשוב, כמו שכותב בנו: "זכרנו בשעה שממשלת האנגלית הציעה את הדקלרציה הבלפורית היה החפץ חיים ז"ל שמח מאד מזה, והיה אומר כי רואה בזה אתערותא דלעילא בענין הגאולה, ודבר אז דברי אור החיים הקדוש בענין "יוקם שכט מיישראל..." עיין שם. אבל היה אומר כי מתיירא כי החפשים לא יקלקלו חו"ש בבואם שם והיה אומר הרבה פעמים כבר היה זמן רצון אבל הדורות קלקלו...". גם רבי יוסף חיים זוננפלד התבטא שזה אצבע אלוקים, ואמר, וכי אין רואים כאן אצבע אלוקים, וכי חדלנו לחכות כל רגע ורגע? נניח שאלפיים שנה לא ירד גשם ופתאום נראה ענן קל וכי לא יזדעזעו כולם ויאמרו אולי למרות הכל ירד גשם? וכי המנדט הבריטי אינו לפחות ענן קל כזה! ועוד גדולי ישראל כמו השם משמואל מסוכטשוב התבטאו בסגנון דומה.

המהפכה הקומוניסטית היתה בכ"ב חשוון. והיא גם תהליך מהכנות לאחרית הימים. שמעצמת הכפירה שסמלה רח"ל את המלחמה בה' התמוטטה. וגרמה לעליית אלפי יהודים שהיו כלואים מאחורי מסך הברזל לעלות ארצה. חז"ל אמרו עתידה שתפשוט מלכות רומי הרשעה על העולם תשעה חדשים, ורוסיה קרויה "רשה" לשון דומה לרשעה, וראה בחיבורנו האדום - האדום הזה.

המסר מזמני בקשת

ושאלת הגשמים בארץ ובחז"ל

עלון 103 - מהות חודש חשון ונפלאות הבריאה הפטריות והכמהין חשון 2 תשפב'

גורמים נזקים חמורים לצמחי תרבות, ויש שנטפלים לעור האדם או על צפורניו, והם מכונים "פטרות". אחת המשחות לרפא פטרת עור מכונה פיטרקס על שם הפטרת.

מאכלים מרקיבים בחלקם הם בגלל פטריות - עובש, כמו פת שעפשה, העיפוש הם פטריות קטנות המחוברות כקבוצה על ידי תפטור, חלקם פטריות רקב וחלקם בגלל חיידקים.

פטריות שונים מהצומח, הם לא מייצרים פרחים וזרעים, והריבוי שלהם על ידי נבגים הנוצרים בראש הפטריה והן חד מיניות ללא זכר ונקבה כדוגמת החיידקים. ואלו מתפזרים על ידי בעלי חיים והרוח.

כאמור, יש פטריות הגדלות על רקב שהן גורמות לו, ויש הגדלים על מזון אלו פטריות העובש, זה מלמד כי לכל דבר יש תפקיד אפילו לריקבון, וזה בעצם תהליך אלוקי להוציא מן העולם את המיותר. וכמו החיידקים שמכלים פסולת מיותרת מן העולם.

יש פטריות זעירות והם יצורים חד תאים (מאלו באים השמרים לאפיה), ויש פטריות כמושבה כמו פטריות העובש שמחברים על ידי "תפטיר" שהוא סבך של קורים. מיני הפטריות מגוונים יש שהן ראויות למאכל ויש שהן רעילות, לכן הפרי חדש אסר לאכול פטריות מפני הסכנה שבדבר שלא הכל יודעים אלו פטריות ראויות לאכילה ואלו הן סם מוות. אכן זה אמור בפטריות הגדלות בר אבל בימינו ישנה תעשייה ענפה של גידול פטריות והן ידועות שאינן מזיקות, וגם הניסיון המצטבר מוכיח שאלו טובות למאכל, לכן אין לחשוש לזה.

חשיבות הפטריות

רפואה: פטריית העובש היא מקור לפניצילין: בעבר היו משתמשים בכוחת הבבלי (מוזכר במשנה בפסחים פרק ג') לרפואה והוא יסוד רפואת הפניצילין, המיוצר מפטריית עובש הגדלה על לחם וחלב, הקב"ה העיר את עיני אחד החוקרים לשים לב לעובדה שבמעבדה שלו היתה צלחת מלאה חיידקים למחקר ולפתע ראה שבאחת הפינות בצלחת מתו החיידקים, הוא חקר את הדבר עד שהבין שהיתה זו פטריית עובש שהמיתה אותם.

ויש בזה מוסר השכל חשוב מאוד, שלכל דבר בעולם יש תפקיד ולא נברא לחינם, שדווקא הקלקול – הפטריות שנוצרות על ידי עובש על לחם מעופש וחלב חמוץ, על ידם עושים רפואות. הקב"ה ברא את הרע והטוב, וגם מה שבא מהקלקול מביא תועלת. גם מהפטריות המזיקות כמו אלו שגורמות הזיות נוצרו רפואות שונות.

מזון: הלחם מוחמץ על ידי שאור, שנעשה על ידי פטריות השמרים שהופכים את העמילן לסוכר שהוא מזון אבל גמר טעם החימוץ נעשה על ידי חיידקים.

כיום רוצים להשתמש בפטריות כחומר הכנה למאכלים, כיון שישנם פטריות שהם מזינות ובריאות מאד, (כשהייתי ילד קראתי ספר שנכתב לפני כמאה שנה שם תיארו איך שהאנושות תתרבה ולא יהיה אוכל לכולם, והיום רואים איך שהקב"ה נותן חכמה לפתח מאכלים, ולקצר את תהליכי הצמיחה של הירקות, ומייצרים מאכלים בקלות יותר, ייתכן שהפטריות גם כן יסייעו למזון לכלל האנושות. כבר כעת בסין חלק גדול מהחקלאות עוסקים בגידולי פטריות). וככתוב (תהלים קלו כה) "נִתְּנָה לָהֶם לְכֹל בְּפֶיֶר כִּי לְעוֹלָם הַסֵּדוּ", ככל שהתרבו האנשים כך הקב"ה נותן אפשרויות חדשות ליצירת מזון. וכן אמרו חז"ל: "מאן דיהיב חייה יהיב מזוניו" (תענית ח' ב').

זה מצטרף להרבה חידושים בתחום זה, כמו קיצור זמן צמיחת הירקות, כאשר במקום לזרוע בשדה זורעים במשתלה, ולאחר מכן מעבירים שתילים מתקדמים לגמר גידול. וכן מקדמים גידולים של בעל חיים על ידי הורמונים. וכן מייצרים בשר מתא בודד של בעל חי

הרב ד"ר אברהם שטיינברג (אנציקלופדיה רפואית הלכתית חלק ג'), הבין את ההסבר שגדלים מהאוויר כפשוטו, לכן הוא מנה את הדבר בין אלו הדברים שטבעם שהיה להם בזמן חז"ל השתנה שהרי בימינו הם גדלים לא מהאוויר, אמנם יותר נראה; שכוונת חז"ל שהם גדלים מהאוויר, לומר שאינם יונקים מהאדמה כמו הצמח, ואולי זו היא גם כוונת רש"י בברכות (מ, ב, ד"ה מירבא) הכותב שהפטריות "מלחלוהית הארץ הם גדלים על עצים ועל כלים". הרי, ראייה שכוונת הגמרא באמירה שמהאוויר גדלים רק שלא גדל מן האדמה, (כוונת רש"י בהוספה שגדלים על הכלים להמחיש שאינם יונקים מהקרקע).

ר' אברהם קורמן ביאר הסבר חשוב בהבנת מהות הפטריה - מדוע ברכתן שהכל, וביאר לפי זה למה לא מברכים על כל סוג מזון שאינו מהצומח רק שהכל ולא קבעו לו ברכה מיוחדת בפני עצמו, אף שהוא מאכל חשוב כמו בשר וכדו', (כמו שסיפר ר' משה מונטיפיורי בזכרונותיו שששהיה ילד אמו למדה אותו לברך המוציא לחם מן הארץ, וכאשר נתנה לו ביצה, הוא החליט לברך עליה המוציא ביצה מהתרנגולת...!).

תמצית דבריו הם: שלצומח ישנה מעלה וחשיבות על פני החי, בכך שהוא יוצר את מזונו בתהליך הקרוי פוטו - סינטזה, שהופך את אנרגיית האור לאנרגיה כימית, וגם בכך זה, הוא לוקח את הפחמן מזו-תחמוצת הפחמן שבאוויר, שנוצר משריפות, או ממה שבעלי החיים יוצרים, שאחרי שהם נושמים את החמצן הם פולטים דו תחמוצת הפחמן. ומזה הם עושים את הכלורופיל שהוא יסוד המזון בעולם, וגם יש לצומח שורשים באדמה שהופכים מחצבים לחומר אורגני. לא כן בעלי החיים וכן הפטריות והכמהין, הם לא מייצרים מזון, אלא רק מפרקים מזון הקיים וממנו הם ניזונים, כך גם הפטריה המחוברת בשורשים לקרקע, שהם רק מפרקים מזון שמצוי בקרקע, ואין השורשים האלו יונקים את החומרים שבקרקע להפוך אותם לחומרים חיים הקרוי אורגני, אלא הם רק מפרקים אותם לצורכי תזונתם.

כך שבכמה שטחי יסוד הצומח עולה בחשיבותו על הדברים הבאים מן החי, הצומח הוא יצרן המזון המקורי לעצמו ולעולם החי, לכן נקבעה לו ברכה מיוחדת לכל ענפי הצומח לפי חשיבותו, מה שאין כן בבשר וכדומה, ובפטריות, שבתכונות יסוד דומות הן יותר לעולם החי מאשר לעולם הצומח. לכן, בשל שוני מהותי זה אין הפטריות חייבות בפאה שמתייחסת לצומח בלבד, ובשל כך אין הן יכולות לבוא במקום לחם לעירובי חצרות ושיתופי מבואות, ומכל מקום לגבי שבת נחשב כתלישה, מכיון שהפטריות מושרשות באדמה ומתוכה הן סופגות את מזונם, עקירתן דומה לכל עקירת צמח שהעקירה גורמת להפסקת התפתחות, בדומה להורג לבעלי חיים, וזו כוונת חז"ל על הפטריות ש"מיצקי לא יצקי מארעיא", כלומר, אינן יונקות את מזונן בדומה לעולם הצומח, אלא בצורה אחרת לגמרי, שאינן יונקות מהאדמה חומרים לא אורגניים, אלא חומרים אורגניים בלבד, שעובדו תחילה על ידי אחרים כלומר לא מהאדמה אלא מתוך האדמה הן סופגות את מזונן.

מטבע הפטריות

הפטריות זקוקים ללחות כדי להתפתח, לכן אחרי גשם גדלים הרבה פטריות. כמו שמסופר במסכת תענית כ"ג, שהיתה בצורת וחוני המעגל ביקש גשמים שירדו ותפילתו נתקבלה, ואחר שירדו בכמות גדולה מדי, והוא הביא קורבן תודה כדי להביא להפסקת הגשם, וזרחה השמש ויצאו ללקט פטריות שגדלו עקב הגשם שירד.

כיוון שכאמור, הם אינן מייצרות מזון בעצמם, לכן הן ניזונות ממזון קיים, יש הניזונות מרקב אלו פטריות הרקב, ויש מינים שנטפלים לצמחים חיים ויונקים מהם, ואלו

עלון 103 - מהות חודש חשון ונפלאות הבריאה הפטריות והכמהין חשון 2 תשפ"ב

בארץ מגדלים את הפטריות המשווקות לחנויות בחממות, לפיכך אין מצויים בהם שרצים וכן לא במרקי פטריות וכדומה רק בגדל בר, ולכן ראוי להמנע מאכילת פטריות הגדלות בר כיון שקשה לבדוקן. פטריות הטעונות בדיקה מותר לבשלם בתוך שקית בד כשרוצה רק את טעמם (פמ"ג סי' תנ"ג א"א סק"ג).

באירופה היו הפטריות מוחזקים בתולעים ואף היו נמנעים מלאוכלן, אבל בארץ שמגדלים אותם בחממות סגורות ואין מצויים בהם תולעים כלל וכן בארצות הברית, למעשה במקום שמוחזק בתולעים יש לבדוק היטב.

אופן בדיקת הפטריות מתולעים. יש להסיר את רגל הפטריה מראש הפטריה, ולשבור את הגג לחתיכות בינוניות אם בשרו לבן ויפה אין שום חשש שמא יש בתוכו זחלים, אך אם עור הגג נראה ממוסמס יש לקלפו ולבדוק תחתיו.

אף את הרגל יש לחתוך לאורכה או לכמה חתיכות לרוחב וכך אפשר לראות אם היא נקיה לגמרי.

פטריות גדילות על מצע חמץ -

דינם בפסח

דרך ייצור חומצת הלימון הוא כך: מגדלים סוג פטריות על גבי תמיסת דגן או קטניות. בזמן האחרון עיקר הייצור הוא על גבי תמיסת קטניות, הפטריות הגדלות על התמיסה הזו מחסלות בדרך כלל את כל התמיסה שעליה הם גדלו, לאחר מכן מייבשים את הפטריות האלו והן הופכות לחומר בלתי ראוי לאכילה ולאחר עיבוד כימי הן הופכות לחומצת לימון. הגר"ע יוסף פסק שהן מותרות לפסח אפילו אם גדלו על תמיסת דגן, אולם ועד הכשרות של העדה החרדית פוסלת אותו לשימוש בפסח וגם אוסרים לאוכלי קטניות אם הפטריות גדלו על קטניות. ונראה שזה רק משום חומרא דחמץ שמהדרים בכל מיני הידורים אף שמעיקר הדין מותר. ואף הפטריות עצמן שגדלים על מצע חמץ, אמנם מרן הרב אלישיב נטה להחמיר כחמץ, אך לא מחה במי שמכר אותן ככשרות לפסח.

לעילוי נשמת **מישה בן תמרה** ויצחק ת.נ.צ.ב.ה.
תרומות והקדשות: 052-718-9446

ספרי רבנו על המדף:

1. "דבר חודש בחודשו" חלק א' ממספר 1 עד מספר 50 בכריכת ספר, 2. "דבר חודש בחודשו" חלק ב' ממספר 51 עד מספר 100 בכריכת ספר, 3. בינו שנות דור ודור, 4. פרקי אבות עם פרוש דבר ירושלים, 5. ציפית לישועה, 6. פירוש תפילה מ- מה טובו עד ברוך שאמר, 7. ביאורי הברכות שאינן נמצאות בתפילות הקבועות, 8. דבר בעתו, 9. חג הסוכות ומצוותיו, 10. סוכה כהלכותיה, 11. משמעות חג הסוכות, 12. פתח לדופקים בתשובה, 13. ענף עץ עבות, 14. סוכות בעקבות מר"ן

ניתן להשיג את הספרים בחנות "יש כיסוי" [סריגת שוורץ], מלכי ישראל 1, ירושלים טל' 02-5383955

הודעה חשובה לבעלי פלאפון מפוקח: ניתן להתקשר למערכת בדוא"ל או בפלאפון ולקבל העלונים לפלאפון.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל ולתגובות: אש"ל – איגוד שומעי לקחו של רבינו: eeguds@gmail.com

ומפתחים אותו, וכן החממות מאפשרות לגדל בכל עונות השנה דברים שבתבע היו גדלים בעונות מסוימות. הדשן הכימי מאפשר לגדל באדמות זיבורית ובחול ים. לכן כאשר ייסדו את גוש קטיף, רב המקום פנה אל המופתי של הרצועה על הבשורה שהיהודים באים למקום כדי להפריח את השממה! הוא השיב לו, אם מתוך נסיונו או שמא מתוך רצון לייאש ואמר: אתה רואה את כף ידי? כאשר יצמחו בה שערות אז תצמיחו את המקום, וכאשר המקום לפני החרבתו הפך לגן פורח יצא לרב לפגוש שוב את המופתי ואמר לו בבדיחותא, אני רוצה לראות את השערות שצמחו לכבודו בתוך כף היד.

גם בימינו ישנם כמה תיקונים למזון שלא היה ראוי למאכל והפכו אותו למזון משובח, כמו גרעיני הכותנה שהשמן המיוצר מהם היה מסוכן לחלות בהתקפת לב, והי' נתן דעה להפכו לשמן מתוקן.

הפטריות בהלכה

הפטריות לא נחשבות גידולי קרקע ואינם חייבות בתרו"מ ואין נוהג בהם כלאיים ופאה, לגבי שביעית יש דעות המחמירות ששביעית נוהגת בהן.

למרות שבימינו מגדלים אותם באופן מלאכותי ונראה כאילו זורעים אותם, אולם כפי שהובא למעלה בטבע הפטריות שהוא שונה במהותו מהצומח. טבע זה קיים גם בגידול התעשייתי שזורעים רק נבגים ולא זרעים.

בשבת אסור מדאורייתא לתלוש פטריות ממקום גידולן, והתולשן חייב חטאת. כי יש להם שורשים שמחברים אותם לאדמה, וכיוון שהם מחוברים למקום גידולם התולש אותם בשבת חייב כמו קוצר גידולי קרקע, אמנם, גם הקוצר פטריה הגדלה על כלי גם נחשב כקוצר ממקום גידולו כי טבעם הוא לגדול לא רק בקרקע, לא כצמח שעיקר גידולו הוא בקרקע ולכן התולש צמח הגדל בעציץ שאינו נקוב עובר רק באיסור דרבנן.

אין מברכים שהחיינו על פטריות, משום שאין בהם חידוש שישנם כל השנה.

פטריות מיובשות שיש להם ריח טוב מברכים עליהם בורא מיני בשמים כדבר שאינו צמח.

אכילת פטריות

הרמב"ם (דעות ד, ט) הביא: "יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם, כגון... והכמהין ופטריות".

והפרי חדש (יורה דעה סימן פד) כתב "...אין לאכול פטריות, דאיתא בתוספתא דתרומות [פ"ז הלכה כ] פטריות אסורין משום סכנת נפשות, כלומר דחיישינן להו לניקורי נחש. ואף על פי שמצינו להאמוראים שהיו אוכלין אותם... מכל מקום אינהו הוו בקיאי והוו ידעי דרך בדיקתם טפי מינן. ונהירנא בהיות בעיר ליגורנ"י כד הוינא טליא, שהיו מחזיקין לפטריות במסוכנים, ולפיכך היו מאכילים מעט מהם לחתולים שבבית שאם הפטריות היו ארסיים מיד מהם היו משתגעים ומהם מתים, ועם כל זה שומר נפשו ירחק מהם". אמנם בימינו כשידוע מה הם הראויות לאכילה ומגדלים אותם באופן קבוע לאכילה מותר לאוכלם, וכמובן שאם לא ידוע הרי זה סכנה. ברכתן שהכל גם הגדל בצורה הנמה לזריעת צמח.

דיני תולעים בפטריות

בשו"ע יורה דעה (סימן פד, ו) מבואר שתולעים הגדלים בפירות בעודם במחובר נחשב כשרץ השורץ על הארץ, ואסור לאוכלם אפילו כשלא פרושו מהפרי. ולגבי פטריות פסק השו"ע: ש"ת...תולעים הגדלים בכמיהים ופטריות, דינן כמו בשאר פירות, ולא אמרינן דלא חשיב מחובר לקרקע, הואיל ואין מברכין עליהם בורא פרי האדמה". כיון ששו"ס הם מחוברים באדמה.